

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА

БУНЧУК О.В.

РОЗРОБКА ПЛАНУ ЄДИНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ ЯК ГОЛОВНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Українська освіта на сучасному етапі перебуває в стані постійних змін та розбудови, тому потребує для отримання позитивних результатів залучення досвіду з історії вітчизняної освіти. Порушена нами проблема є актуальною, оскільки висвітлює основні моменти створення єдиної школи в Україні.

Краще зрозуміти умови, які поклали початок створенню Плану єдиної школи (далі – Плану), нам допомагають праці таких відомих громадських діячів минулого, як: О. Дорошкевич “Учитель і школа” [3], “Яка повинна бути школа для українських дітей”, О. Музиченко “Питання про єдину школу на Україні” (конспект доповіді, зачитаної на 2-му Делегатському з’їзді всеукраїнської учительської спілки, на підставі якого на тому з’їзді було прийнято резолюції про єдину школу), “До історії єдиної школи на Україні”, Я. Чепіга “До трудової школи”, “Школа й освіта на Україні”, а також праці сучасних учених: В. Майбороди “Історія становлення і розвитку національної школи в Україні” та ін.

Метою статті є аналіз внеску Товариства шкільної освіти (далі – ТШО) у створення Плану єдиної національної школи, а також впливу цього явища на реформу українського шкільництва.

Як відомо, 1917–1920 рр. – один з найскладніших періодів в історії України. Не менш складними були й процеси, що відбувалися в той час у галузі освіти. З утворенням української Центральної Ради береться курс на відродження національної школи. Серед провідних засад вітчизняного шкільництва проголошувалися загальне, безплатне, обов’язкове, світське початкове навчання, розподіл шкіл між національностями, право відкривати приватні школи тощо. Школа була задумана як єдина, загальнодоступна, із семирічним терміном навчання.

Протягом 1917–1919 рр. Україна пережила кілька змін влади, кожна з яких по-своєму визначала розвиток української освіти.

Перший період (від Лютневої революції до проголошення першим Універсалом Центральної Ради автономії України 10 червня 1917 р.) – час влади російського Тимчасового уряду. У цей період на чолі освітнього руху в Україні стали громадські організації, серед яких найважливішу роль відіграло ТШО, створене з кращих українських педагогічних сил, щоб у новій ситуації очолити справи народної освіти. Воно фактично виконувало функції центрального державного органу у справах освіти, іншими словами, ТШО робило те, що мав робити й не робив Тимчасовий уряд [1, с. 258].

Головою ТШО було обрано Івана Стешенка (1873–1918), визначного національно-освітнього діяча. Його заступником став Петро Холодний – вчений, педагог, редактор, суспільно-громадський діяч.

Очолене ними ТШО розпочало творчу роботу на освітній ниві в нових умовах, що їх створила революція. Товариство організувало у квітні 1917 р. перший Всеукраїнський учительський з'їзд, що відбувся в Києві. На з'їзді були прийняті рішення щодо утворення Всеукраїнської вчительської спілки та про створення Головної шкільної ради. Остання, по суті, була першим офіційним українським державним органом у справах освіти.

За старанням ТШО вже 18 березня 1917 р., за допомогою деяких заможних людей, відкрито першу українську гімназію ім. Т. Шевченка в Києві, влаштовано лекторські курси в травні 1917 р. для підготовки лекторів на літні учительські курси. Члени ТШО зайнялися також виробленням української термінології з різних галузей науки, українського правопису та виданням шкільних підручників, необхідних для українізації освіти.

Другий період (від 10 червня 1917 р. до 30 квітня 1918 р.) – час правління Центральної Ради. Своїм I Універсалом вона проголосила Україну автономною. Тоді ж було утворено Генеральний секретаріат освіти на чолі з Іваном Стешенком.

Після проголошення IV Універсалом самостійності УНР (22 січня 1918 р.) замість Генерального секретаріату освіти було створено Міністерство народної освіти на чолі з Іваном Стешенком. Було проголошено курс на забезпечення можливості здобути безкоштовну освіту в загальноосвітніх школах усім дітям. Запроваджувався принцип децентралізації управління освітою: право відкривати школи надавалося органам місцевого самоврядування [1, с. 260].

Саме в цей період у жовтні 1917 р. журнал “Вільна українська школа” повідомив про Проект єдиної школи, який виробила спеціальна комісія ТШО влітку 1917 р. в Києві у складі І. Стешенка, П. Холодного, О. Музиченка та ін. Складаючи цей План, члени ТШО спиралися на досягнення сучасної педагогічної науки та досвід педагогів. Другий Всеукраїнський учительський з'їзд (серпень 1917 р.) ухвалив цей проект і доручив Секретаріатові народної освіти детально розробити План управління єдиною школою [4, с. 32–33].

В основу управління освітою було покладено такі головні засади, як забезпечення вільного розвитку освіти всім народам та децентралізація управління освітою із забезпеченням єдності в освітній справі [6, с. 95]. Нижче ми наводимо основні принципи, на яких мала будуватись єдина національна школа. Згідно з текстом Плану [2, с. 7–8], який був затверджений на II Всеукраїнському вчительському з'їзді, можна зробити такі висновки:

1. ... *Школа на Україні мусить бути національно-демократичною.*

Сучасна школа має належати державі, сприяти розвитку національної самосвідомості, але одночасно на демократичних засадах, дотримуватись толерантності до інших соціальних меншин.

2. ... *Викладовою мовою навчання й виховання, мовою науки на Україні мусить бути українська мова.*

Також це притаманно для сучасної суверенної держави та підтверджується практикою побудови системи освіти багатьох країн світу. Крім того, це закріплено й на законодавчому рівні.

3. ... *Для завершення розвитку української науки на українській мові має бути створена Українська Академія Наук.*

Необхідною умовою для розвитку національної науки і техніки на той час було створення національної Української академії наук, тому що стан науки свідчить про стан у країні.

4. ... *Організація національно-демократичної школи на Україні мусить бути проведена учительством спільно з представниками народу.*

Адже до цього періоду (1917–1920 рр.) існували школи різних напрямів: приватні, церковно-приходські тощо, то для організації національно-демократичної школи потрібно було залучати до цього не тільки учительство, а й представників місцевих спільнот (для реорганізації школи в єдину).

5. ... *Всі громадяни України мають право на нижчу, середню й вищу освіту.*

Цим пунктом надавалися рівні права на всі види освіти будь-якому громадянину країни.

6. ... *Школа на Україні має бути єдиною для всіх соціальних груп.*

7. ... *В освітньо-виховній системі має бути забезпечена можливість безперервного, безперервності переходу від найнижчого до найвищого ступеня школи.*

Цим пунктом комісією ТШО надавалась можливість безперервного переходу від нижчих до вищих ступенів освіти, тобто послідовність початкової, дошкільної, основної, старшої, вищої школи.

8. ... *Українська освітньо-виховна система мусить забезпечувати освіту й виховання національних меншостей України їхньою рідною мовою через відкриття шкіл чи рівнобіжних груп для національних меншин.*

Незважаючи на те, що 1917–1920 рр. пройшли під гаслом за українізацію всіх сфер суспільного життя, у тому числі освіти, ТШО запропонувало можливість здобуття освіти національними меншинами рідною мовою паралельно з українською.

9. ... *Всі українські землі мусять бути сполучені в Єдину Українську Державу з утворенням єдиної для всієї України системи освіти й виховання...*

Цей пункт свідчить про багатоговіке прагнення українського народу до створення єдиної незалежної держави.

Крім того, дуже важливими були виголошені учасниками другого Всеукраїнського учительського з'їзду такі тези:

1. Національна школа є важливою складовою суспільного життя й повинна зберігати рідну мову та мати свої програми. В шкільній роботі повинна бути національна творчість, широке ознайомлення з рідним краєм, його історією.

2. Учителі повинні провести разом з представниками народу на умовах: єдності школи, дотримання прав усіх громадян на безкоштовну, стипендіальну освіту, обов'язковості освіти.

3. Єдина школа повинна ґрунтуватись на таких засадах:

а) народна школа має бути семирічною й загальноосвітньою; методологічно побудованою на спостереженнях та уявленнях з навколишнього життя;

б) через економічні та інші умови семирічну школу не можна робити загальною, а це означає, що тимчасово можна обмежитися курсом перших чотирьох років [2, с. 30–32].

Далі наведено пропозиції щодо формування змісту та обсягів планів навчання для різних рівнів і типів шкіл.

Слід зазначити, що ці резолюції були ухвалені після прослуховування фахових доповідей, прочитаних на ньому. Доповіді читали: С. Русова – “Націо-

налізація школи”, П. Холодний – “Єдина школа”, Я. Чепіга – “Соціалізація народної освіти”, М. Дем’яновський – “Українізація початкової школи до навчання мови” та ін. С. Русова зауважувала, що ще на земському з’їзді 1910 р. широко обговорювали концепцію єдиної школи, але після критичного виступу А.М. Обухова (зав. освітою Московського земства) з’їзд не прийняв концепції єдиної школи, записавши до резолюції, що народна школа (початкова та підвищена) виконує самостійні завдання й не входить до курсу середньої школи. Ці доповіді разом з резолюціями двох учительських з’їздів створили підґрунтя для оформлення української національної системи освіти [7, с. 420].

Накреслений план опрацювала далі низка комісій Генерального секретаріату, а потім Міністерства освіти під керівництвом П. Холодного, щоправда, з деякими перервами за часів панування Гетьманату (третього періоду – від 30 квітня 1918 р. до ліквідації Гетьманату 15 грудня 1918 р.). Доопрацьовано його аж за доби Директорії (четвертого періоду – із середини грудня 1918 р. до початку листопада 1919 р.). Передусім, це стосується системи загальної освіти під назвою “Єдина школа”. Готовий “Проект єдиної школи на Україні”, а саме: його перша частина “Основна школа” був надрукований Міністерством освіти як окреме видання 1919 р. у Кам’янці на Поділлі, обсягом 172 сторінки. Два роки пізніше, 17 червня 1921 р., Рада Республіки (український законодавчий орган в еміграції) затвердила цей проект єдиної школи на своєму засіданні в Тарнові, згідно з яким школа поділялася на так звані цикли – основну школу та колегію. Основна при цьому складалася з двох ступенів – молодшої основної школи та старшої. Термін навчання в обох ступенях планувався чотирирічний, тобто основна школа була восьмирічною. Колегія – також чотирирічна – відігравала роль старших класів. Основна школа в сукупності з колегією утворювали єдину школу, обов’язкову для всіх дітей. Навчання в ній повинно було мати загальноосвітній характер. Професійна освіта відокремлювалася від загальної й базувалася на різних ступенях останньої. Розроблений під керівництвом П. Холодного проект єдиної школи використали комісії з реформування освіти в Чехословаччині [5, с. 84–85].

Висновки. Таким чином, у зв’язку з початком розбудови країни провідні українські освітні діячі – члени ТШО особливу увагу приділяли організаційним питанням єдиної школи. Інтенсивно займаючись виробленням якнайкращої системи освіти та програм навчання для нової національної школи, педагоги запропонували новий План, який суттєво вплинув на розбудову українського шкільництва.

Важливим моментом є те, що змінюючи вікові уявлення про освіту як про явище, яке залежить від соціального походження, статі, міста проживання, нова влада проголосила: освіта повинна бути демократичною. Це означало, що всі діти, без обмежень, мають право й зобов’язані оволодіти знаннями, які накопило людство. Демократичність освіти українська влада та громадськість вбачали, передусім, у переході школи на українську мову навчання, за умови збереження та толерантності до інших мов (російської, татарської, болгарської та ін.).

Ми доводимо, що народна освіта періоду 1917–1920 рр. розвивалась не як самостійна галузь суспільного життя, а як складова і дуже важлива частина національно-демократичної революції; що все правління і вся громадськість стояли практично на одному рівні в справі розвитку нової української громадськості, суспільності та освітньої школи.

Отже, становлення нової народної школи в Україні стало справою загальнонаціональною, і створення такої школи дало змогу розвитку української нації як нації цивілізованої.

Література

1. Боровик А.М. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917–1920 рр.) / А.М. Боровик. – Чернігів : Чернігівські обереги, 2008. – 368 с.
2. Васькович Г. Шкільництво в Україні (1905–1920) / Г. Васькович // Мандрівець. – 1995. – № 3. – С. 7–8 ; 30–32.
3. Дорошкевич О. Яка повинна бути школа для українських дітей / О. Дорошкевич // Нова Рада. – 1918. – 13 черв. (31 трав.).
4. Другий Всеукраїнський учительський з'їзд : тези докладів, дебати, постанови. – К., 1917. – С. 7, 18, 32–33.
5. Нариси історії українського шкільництва 1905–1933 : навч. посіб. / [О.В. Сухомлинська та ін. ; за ред. О.В. Сухомлинської]. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.
6. Постернак С. Із історії освітнього руху на Україні за часи революції 1917–1919 рр. / С. Постернак. – К. : Союз, 1920. – 127 с.
7. Сірополко С. Історія освіти на Україні / С. Сірополко. – К. : Наук. думка, 2001. – 912 с.
8. ЦДАВО України. – Ф. 2581. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 3.
9. ЦДАВО України. – Ф. 2581. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 3–4.

ДЗУНДЗА А.І., ЦАПОВА С.Г.

МОЖЛИВОСТІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ

Останнім часом відбувається бурхливе проникнення математичних методів у різні науки, зокрема в економіку, фінанси, теорію управління й менеджмент: від побудови перших балансових моделей (П. Попов, В. Леонт'єв) і створення лінійного програмування (Л. Канторович, Дж. Данциг) у першій половині ХХ ст. до створення центрів економіко-математичних досліджень, відкриття факультетів підготовки фахівців із застосування математичних методів в економіці, менеджменті, екології, створення профільних шкіл тощо. Наразі поглиблюються процеси проникнення математичних методів у суспільно-гуманітарні дослідження, тому розробка культурологічних засад природничо-наукової підготовки сучасних учнів потребує обґрунтування умов та впровадження спеціальних принципів навчання й виховання.

Роль математики в розвитку людства чудово усвідомлював Галілей. Він зазначав: “Філософія написана в грандіозній книзі – Всесвіті. Але зрозуміти цю книгу може лише той, хто навчився розуміти її мову і знаки. Написана ж вона мовою математики”. Леонардо да Вінчі писав: “Жодне людське дослідження не можна називати справжньою наукою, якщо воно не пройшло через математичні докази”. Останнім часом математичне моделювання соціально-економічних процесів стало важливим напрямом удосконалення форм господарювання й управління. Перекладаючи економічне, транспортне, управлінське завдання на математичну мову, сучасний фахівець одержує можливість використати для її вирішення все багатство засобів математики.

Проблемі формування в учнів економічної культури під час вивчення навчальних дисциплін присвячені праці Ю. Васильєва, Л. Курахова, В. Монахова, Ш. Музенитова, О. Набоки, І. Сасової. Можливості математики в економічному вихованні школярів найбільш повно вивчав В. Монахов. Завдання підвищення економічної грамотності учнів за допомогою математичних методів розглядає